

Alman Çocuk Kitabında Türk Çocuk Motifi: İngrid Kötter "Die Kopftuchklasse" Örneği¹

Turkish Child Motif in the German Children's Book: The Example of Ingrid Kötter "Die Kopftuchklasse"

Neslihan AKDEMİR KAPLAN*, Erkan ZENGİN**

Öz

Almanya'da yaşayan yaklaşık 1,5 milyon Türk ve onların çocukları birçok Almanca çocuk kitaplarında yer almaktadır. 1970'lerden itibaren Almanya'da "yabancı" başlığı altında hem Türk yazarlar hem de Alman yazarlar tarafından kaleme alınmaya başlanan Türk çocukları, böylece toplum içerisinde görünüm kazanmıştır. Türk çocuklarının sorunlarının aktarıldığı bu kitaplar, onların anlaşılabilirliği açısından büyük önem arz etmektedir. Çocuklara yönelik yazılan bu kitaplarda, yansıtılan Türk çocukların dış görünüşü, kültürü, dini ve dili nedeniyle yaşadığı dışlanma gözler önüne serilmektedir. Hoşgörü, dayanışma, kültürel saygı ve ırkçılığın her türlüünü kınama, birçok Alman çocuk edebiyatı yazarlarının başlıca hedefleri arasında olmuştur. Çocuk ve gençlik edebiyatının en önemli özelliklerinden biri de iki kültürü birbirine yaklaştırma işlevinde bulunmasıdır. Göçmen çocuklarını ele alan çocuk ve gençlik edebiyatının odak noktasında ise kimlik arayışı, yabancı bir ülkede dışlanma ve anavatan kültürüyle çatışmadır. Bu çalışma öncelikle, günümüzde de çok aktüel bir konu olan çok kültürlü bir toplumda bir arada yaşama problemini anlamaya yöneliktir. Farklı kültürleri ve onların gelenekleri çatıştığında, çözülmesi gereken sorunlar ortaya çıkmaktadır. İngrid Kötter'in de "Die Kopftuchklasse" isimli çocuk kitabı bu sorunu çocukların da anlayabileceği bir şekilde ele alarak iki kültürü birbirine yaklaştırmayı amaçlamıştır. Eser özellikle Türk kökenli çocukları hedef alması nedeniyle bu çalışmada incelenmiştir. Çalışmamızın amacı Türk kökenli çocukların dış görünüşü nedeniyle yaşadıkları sorunları tespit etmek ve kitapta ki Türk çocuk motifini etraflıca incelemektir. Türk göçmen çocuklarının dini ve kültürel yapıları Alman çocuklarından farklı olması, diğer yabancı çocuk ve gençlere göre daha fazla dikkat çekmekte ve tepki oluşturabilmektedir. Sonuç olarak, Türk kökenli çocuk ve gençlerin seçilen söz konusu eserde karşılaştıkları sorunlar karşısında ne hissettikleri ve nasıl etkilendikleri ortaya konulmuştur.

Anahtar sözcükler: Çocuk, Çocuk ve Gençlik Kitabı, Almanya, Türkiye, Die Kopftuchklasse, İngrid Kötter.

¹ Bu çalışma Neslihan AKDEMİR KAPLAN'ın Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Alman Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'nda Doç. Dr. Erkan ZENGİN danışmanlığında hazırlanmış olduğu "1990 Sonrası Alman Çocuk ve Gençlik Edebiyatında "Türk Çocukları" MOTİFİ" başlıklı doktora tezinden üretilmiştir.

* Doktora Öğrencisi, Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Alman Dili ve Edebiyatı Bölümü. E-posta: neslihantr2000@yahoo.com, ORCID: 0000-0002-7035-2613

** Doç. Dr., Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Alman Dili ve Edebiyatı Bölümü. E-posta: ezengin@hacettepe.edu.tr, ORCID: 0000-0002-3306-839X

Abstract

Approximately 1.5 million Turks and their children living in Germany are found in many German children's books. Turkish children, who started to become the subjects of books of both Turkish and German authors under the title "foreigner" in Germany since the 1970s, thereby gained visibility in the society. These books, which have been a means of conveying the problems of Turkish children, are very important for Turkish children to be understood. In these books, which were written for children, the exclusion experienced by Turkish children due to their appearance, culture, religion and language is presented. Tolerance, solidarity, cultural respect, and condemning all types of racism have been among the major goals of many German authors of children's literature. One of the most important features of children's and youth literature is that it serves to bring the two cultures closer together. The focus of children's and youth literature on migrant children is the search for identity, exclusion in a foreign country and conflict with the culture of the homeland. This study primarily focuses on understanding the problem of living together in a multicultural society, which is still a very current issue today. When different cultures and their traditions clash, problems that need to be solved arise. The children's book "Die Kopftuchklasse" by Ingrid Kötter handles this issue in a way that children too can understand and thereby aims to bring the two cultures together. The work was examined in this study, especially because it targets children of Turkish origin. In our study, problems experienced by Turkish children due to their appearance, and the motif of the Turkish child in the book will be extensively analyzed. The fact that the religious and cultural structures of Turkish immigrant children are different from those of German children draws more attention and creates a reaction than other foreign children and youth. As a result, it has been revealed how children and young people of Turkish origin feel and how they are affected by the problems they encounter in the selected work.

Keywords: Child, Children and Youth Book, Germany, Turkey, Die Kopftuchklasse, Ingrid Kötter.

Giriş

Almanya 1960'lı yılların başından itibaren özellikle "misafir işçilerin" işgücü göçü nedeniyle bir göç ülkesi haline gelmiştir. O zamandan beri Türk vatandaşları Almanya'da ki en büyük yabancı grubu temsil etmektedir. En geç yetmişli yılların sonunda, Türk misafir işçileri ailelerini Almanya'ya getirmeleri ile Alman nüfusunun kalıcı bir parçası haline gelmişlerdir. 1970'li yıllarda yabancı vatandaşların sayısı 3 milyondan 4,5 milyona çıkmış, 1989 yılında yabancıların sayısı ise 4,8 milyona ulaşmıştır ancak bu artış gelecek yıllarda yavaşlamıştır. Birinci, ikinci veya üçüncü kuşakta yaşayan Türk kökenli vatandaşların Almanya'da ki ekonomik yerleri yıllar içerisinde doldurulamaz hale gelmiştir.

Almanya'da yaşayan göçmenler arasında en büyük yabancı grubu temsil eden Türkler ve onların çocukları göçün ilk yıllarından itibaren roman ve hikâyelerde yer almaktadırlar. Edebi yapıtlarda Almanların Türk kökenli çocukları hikâyelerine yansıtmaları, Türk çocuklarının yabancı toplum tarafından nasıl algılandıkları açısından önem arz etmektedir. "Die Kopftuchklasse" isimli kitapta, Ingrid Kötter 80'lerin tüm sosyal temalarına ve fikirlerini hikâyeye yansıtmaya çalışmıştır. 80'li ve 90'lı yıllarda gerçekçi gençlik edebiyatı yazımında "çok kültürlülük" adı altında ağırlıklı olarak yabancı ülkede doğmuş, genellikle belirsiz bir geleceği ve iki kültür arasında kalmış olan ikinci ve üçüncü kuşak yabancı gençlerin sorunlarına değinilmiştir. Gerçekçi çocuk edebiyatı başka bir kültürün gelenek ve göreneklerini okuyucuya aktarmaya çalışmaktadır. Kötter, hikâyede özellikle Türk kökenli işçilerin çocukları ve çok kültürlülük üzerinde durmuştur. Bu bağlamda, "Die Kopftuchklasse" isimli eserde Türk kızları Hatice, Ayşe ve Hanife'nin farklı kültürden olmaları nedeniyle ayrımcılığa maruz kaldıkları ve sosyal çevreleri tarafından dışlandıkları anlatılmaktadır. Hikâye arkadaşlığın tüm bu engellerin üstesinden gelebileceğini de göstermektedir. Bu itibarla çalışmamızda, iki farklı kültür arasında kalan Türk çocuklarının bu durum karşısında ne hissettikleri ve nasıl etkilendikleri üzerinde durulmuştur.

Alman Çocuk Edebiyatı

Çocuk edebiyatı en basit şekliyle çocuklara yönelik yazılmış ya da çocuklar tarafından okunan bütün yapıtlardır. Ancak çocuk edebiyatının kitaplarda, ansiklopedilerde ve sözlüklerde birçok farklı tanımı mevcuttur. "Alman Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sözlüğü"nde çocuk edebiyatı:

- a) çocuklar için özellikle üretilmiş tüm metinler (özel çocuk edebiyatı),
- b) çocuklar tarafından onlar için özel olarak üretilmek zorunda kalmadan tüketilen tüm yazılar (örneğin gazete) veya genç okuyucular tarafından okunan (okul kitapları, ders kitapları) (geniş anlamda çocuk edebiyatı, ayrıca çocuklara yönelik okuma parçaları) (Doderer, 1984, s. 161)

şeklinde tanımlanmaktadır.

Almanya’daki çocuk edebiyatının gelişimi yetişkin edebiyatından ayrılması ve bağımsız bir edebiyat biçimi olarak var olmaya başlaması 18. yüzyıla denk gelmektedir (Brunken, 2005, s. 17). 16. yüzyılda, çocuklara sunulan kitapların büyük çoğunluğu klasik yapıtlar olmuştur. Bu kitaplar zaten çocuklar için yazılmamıştır ve o dönemde özellikle çocuklar için kaleme alınmış eserler yok denecek kadar azdır. Aydınlanma ve sanayileşme dönemine kadar sözlü edebiyatın temel ögesi olan masallar Almanya’da çocuk edebiyatı açısından mühim bir yere sahip olmuştur. Ancak batı da çocuk edebiyatı açısından yaşanan önemli sorunlardan biri, kilisenin dini yayınlar haricinde çocukların başka kitaplar okumalarını istememesidir. Çocuklar ise artık bu tür eserlerden bıkmış ve okumak istememişlerdir. Çocukların bu tür kitapları okumak zorunda kalmalarının nedeni, bu yüzyılda gerçekleşen “Reform Hareketleridir”. Almanya’nın bu harekettten çok etkilenmesi, aynı zamanda çocuk edebiyatına da yansımıştır. Çocuklara öğretici dini öğelerin aktarılmasına başlanmış ve bu çocuğun özgür bir benliğinin gerekli olduğunu savunan Aydınlanma Çağına kadar sürmüştür. Aydınlanma Çağı ise çocukluğu hayatın özgür bir evresi olarak “keşfetmiştir”. Yani çocuklar bundan böyle yetişkinlerin birer minyatürü olarak görülmez ve “çocuklar” artık bağımsızlığını ilan etmişlerdir. Çocukların kişisel gelişimi benimsenmeye başlanmasıyla “kişi” statüsünü elde etmişlerdir. Çocuklara Aydınlanma Çağında ayrıca ilkokula gitme zorunluluğu getirilmiş ve okuma yazma öğrenen çocuklar ilk defa potansiyel bir kuvvet oluşturmuşlardır (Özyer, 1994, s. 54). Bu dönemde Alman çocuk edebiyatının öncü eğitimcilerinden olan Christian Felix Weisse’nin “Lieder für Kinder” (1767) ve Gotthold Ephraim Lessing’in fablları çocuk edebiyatına önemli katkılarda bulunmuşlardır (Kaminski, 2016, s. 20). Aydınlanma çağında çocuk edebiyatının asıl amacı, çocukları sıkmadan öğüt vermek ve öğüt verirken aynı anda anlaşılır ve eğlenceli olmaktır. Metinleri yazarken, seçerken ve düzeltirken çocukların eğlenmesi de göz önünde bulundurulması gerekmektedir.

Bu bağlamda 18. yüzyılda Johann Christoph Adelung çocuk dergisi olan “Leipziger Wochenblatt für Kinder”i (1772-1774) yayınlamıştır. Ayrıca çocuklara hitap eden bir başka dergi “Der Kinderfreund (1775-1782)” Christian Felix Weisse tarafından yayınlanır. Bu iki dergi Almanya’da çocuklara yönelik olan ilk dergiler olarak kabul edilmektedirler. Ayrıca 18. yüzyılda “Robinson Crusoe” adlı yapıt Joachim Heinrich Campe tarafından “Robinson der Jüngere” olarak yayımlanmış ve bu eserde çocukların yetişkinlerden bağımsız olduklarını belirtmiştir. Campe ayrıca çocukları hedef alan 12 ciltlik kitap serisi “Die Kleine Kinderbibliothek”i yazmıştır. Campe’nin isteği yazdığı eserlerin öğretici ve eğlenceli olmalarının yanı sıra çocukların idrak edebilecekleri küçük parçaları da kendilerine kazandırmaktır (Weinkauff/Von Glasenapp, 2018, s. 36)

19. yüzyılda ise Alman çocuk edebiyatı Romantizm akımından etkilenir ve çocukların duygularına önem veren yapıtlar yazılır (Temizyürek, 2007, s. 238). Aydınlanma çağında çok önemli olan eğitici eserler artık 19. yüzyılda kabul edilmez. 18. yüzyılda savunulan “Filantropinizm” düşüncesi Ludwig Tieck ve Joseph von Eichendorff gibi şairler tarafından çok ağır bir şekilde eleştirilir. Bu şairler çocukların “çok şey bilmelerinin” gerekli olmadığını, “sözde öğrendiklerini” ve “çok erken eğitim gördükleri” düşüncesini savunurlar. 18. yüzyılda çocuklar tarafından okunmasını istenmeyen destanlar, masallar, halk kitapları ve efsaneler 19. yüzyılda kendilerine önemli bir yer edinirler. E.T.A. Hoffmann, Dorothe ve Friedrich Schlegel, Ludwig Tieck, Achim von Arnim ve Clemens Brentano halk kitaplarının hikâyelerini yeni bir hikâye ile yazıp, halk kitaplarına yeni bir biçim verirler (Özyer, 1994, s. 57). Grimm Kardeşler de halk masallarını titizlikle derlerler, tüm dünya dillerine ve Türkçeye çevrilmiş olan Çizmeli Kedi, Parmak Çocuk, Rapunzel, Kül Kedisi, Bremen Mızıkacıları, Kırmızı Başlıklı Kız, Hansel ve Gretel, Pamuk Prenses ve Yedi Cüceler gibi tanınmış masallar Romantizm döneminin ruhunu aktaran seçkin masallardır (Aytekin, 2016, s. 28).

20. yüzyıl çocuk edebiyatında ise nasyonel sosyalizme karşı olumsuz bir tavır sergileyen ve desteklemeyen Erich Kästner’in “Emil und die Detektive” (1928) adlı eseri yayınlanır. Winfried Kaminski, bu eserin Weimar Cumhuriyeti’nin çocuk edebiyatına önemli bir katkı sağladığını belirtir (Kaminski, 2009,

s. 30). Kästner, çocukların ne tür sorunlarla karşılaştıklarını, kendi yalnızlıklarının üstesinden gelebilmeleri için kendi içlerinde nasıl örgütlendiklerini ve bu nedenden dolayı sokak çetelerin meydana geldiğini ama bu grupların birbirini kollamak amacıyla birlikte olduklarını romanında aktarır. Ancak 1933 yılında Ulusal Sosyalistler Erich Kästner'in kitaplarını yasaklayıp, yakarlar. Nasyonal Sosyalistler küçük çocuklar üzerinde etkili olabilmek için savaşı ve mutlak itaati aşılama çalışmaları ve bu nedenle resimli kitaplar yayınladılar. Ernst Hiemer'in "Der Giftpilz" (1938) isimli yapıtında çok miktarda sloganlar, propagandalar ve resimler kullanılmıştır.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, 1970'li yıllarda yeni bir çocuk edebiyatı çeşidi şekillenir: Gerçekçi Çocuk Romanı ve Psikolojik Çocuk Romanı. Çocuklara "gerçekler" hiç olmadığı şekilde gerçekçi aktarılır. Örneğin Karl Wächter'e ait "Anti-Struwwelpeter" (1970) isimli çalışmada bunu gözlemleyebiliyoruz. 70'li yıllarda ayrıca hoşgörü, insanlık ve dayanışma büyük önem taşır, uyuşturucu, alkol ve suça yönelme gibi sosyal sorunları ele alan eserler daha fazla yazılmaya başlanır (Schikorsky, 2003, s. 156).

20. yüzyılın sonunda çocukların davranışları artık birer küçük yetişkini andırmaya başlar, yetişkinlerin davranışları da artık çocuklaşmıştır. Yani yetişkinler çocuklar için yazılmış olan eserleri okumayı tercih etmektedirler. Ayrıca geçmişte çocuk kitaplarında kullanılmayan taciz ve şiddet konuları, günümüz çocuk kitaplarında tercih edilmektedir. Çocuklar artık istedikleri kitapları okumakta özgürdürler. Seçtikleri eserlerin konuları genellikle basit ve kendi gerçekleriyle yüzleşmedikleri heyecan verici öyküleri kapsamaktadır.

Günümüzde Almanya'da pedagojik açıdan önemli çocuk kitapları vardır. Lakin bu edebiyat artık geçmişten farklı olarak, önemli bir ölçüde okul vasıtasıyla iletilir. Ingrid Kötter'in "Die Kopftuchklasse" adlı çocuk kitabı da ilköğretim çağındaki çocuklara "farklı olmak" veya "yabancı olmak" konusu üzerinde düşünceleri açısından önem arz etmektedir. "Die Kopftuchklasse" Alman çocukların, yabancı olan arkadaşlarının "ötekiliğine" duyarlı bir şekilde tepki verme duygusuna sahip olmalarını, yabancı kültürlerle olan ilgilerinin uyanmasını ve bu kültürlerle karşı anlayış ve saygı duymalarını kolaylaştırmaktadır. Kitap, farklı etnik kökenleri olan çocukları birbirine yakınlaştırmayı, arkadaşlığın bir insanın dış görünüşünden daha fazlasını ifade ettiğini ve toplumdaki sosyal konumunu değiştirmedikçe açıkça ortaya koymaktadır.

Gerçekçi Alman Çocuk ve Gençlik Edebiyatı

"Gerçekçilik" çocuk ve gençlik edebiyatında, "konuların seçimi ve sunumu çocukların ve/veya ergenlerin günlük sorunlarını mümkün olduğunca gerçekçi aktarmakla ilgili olan" bir terimdir (Karst, 1979 s. 135). Dar anlamda gerçekçilik, belirli bir anlatı edebiyatı türünün özelliğidir: gerçekçi çocuk hikâyesi (çevresel hikâyeler) ve gerçekçi gençlik romanı (psikolojik-özgürleştirici). Her iki biçim de 19. yüzyıldan beri bilinmektedir ve zaman zaman çocuk ve gençlik edebiyatının gelişimine katkı sağlamaktadır. Gerçekçi çocuk ve gençlik kitabı, çocuğun gerçek çevresinin edebiyat ile keşfetmesini ve aynı zamanda sosyal sorunlarının ele alınması hakkındadır. Çocuğun dünyasının aktarılması ile ilgilidir. Buna göre, klasik konuları şunlardır: Aile/kuşak çatışmaları, okul durumları, dışlanma ve akran topluluğu. "Gerçekçilik" kızlara yönelik yazılan kitaplarda, kurgusal olmayan kitaplarda, ergenlik romanlarında ve ayrıca çağdaş tarihi ve siyasi gençlik edebiyatında ortaya çıkmaktadır. Gençlerin gerçekçi konuşma dili, örneğin argo kelimelerini kullanmaları gerçekçilikte kendine yer bulmaktadır. Gerçekçi çocuk hikâyeleri özellikle çocuğun yakın yaşam çevresinden ev, okul ve arkadaşlık gibi konuları ele alır. Gerçekçi çocuk hikâyeleri, çocuklara var olan sorunların tümünü gerçek halleriyle ve yaşanan tüm olumsuzluklarıyla göstererek, çevresiyle başa çıkmasına yardımcı olmayı amaçlamaktadır.

Gerçekçi çocuk kitapları 19. ve 20. yüzyılların başlarında ortaya çıkmıştır. Bu kitaplarda çocuğun "gerçek" çevre ortamının gösterilmesi ve eleştirilmesi önem arz etmektedir. Edebiyat dünyası 19. yüzyıldan önce çocukların gerçek dünyasını hiçbir şekilde gerçekçi aktarmamaktaydı. Gerçekçi çocuk kitapları ile çocuk edebiyatı sosyo-eleştirel bir anlam kazanmıştır. Çocuk ve gençlik edebiyatında ahlaki değerlere vurgu yapılan dönem Aydınlanma Çağı'dır. 19. yüzyılda çocuk şiirleri, masallar ve kızlara yönelik olan kitaplar çoğalmıştır. 20. yüzyılın başlarında, tipik gerçekçi çocuk ve gençlik edebiyatı anlamına gelen çevre eğitimi kurulmuştur. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra fantastik hikâyeye ek olarak, sosyal açıdan eleştirel-gerçekçi çocuk hikâyeleri yazılmıştır.

Gerçekçi çocuk kitabının kökenleri aslında 18. yüzyılda klasik dünya edebiyatı eserlerinden (yetişkinler için) uyarlanarak ortaya çıkmıştır. Burada eğitici kahramanlık hikâyeleri anlatılır, ahlak dersi veren okul ve yatılı okul hikâyeleri takip edilirdi. Gerçekçilik kavramının çocuk ve gençlik edebiyatında yeni bir konum kazanması ancak Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra reform pedagojisiyle olmuştur. Yetişkin edebiyatı ilk olarak burada araştırılmış, ancak yalnızca gerçekçi macera kitapları (örneğin Mark Twain) gibi çocuklar için anlaşılır ve en uygun görünen kitaplar kullanılmıştır. 18. yüzyılın sonları ile 19. yüzyılın başlarında çocukların gerçek yaşam koşullarını eleştirel olarak inceleyen bir çocuk edebi eğilimi ortaya çıkmaya başlamıştır. Çocukların ilkökul öğretmenlerinin başlattığı "büyük şehir edebiyatı" kastedilmektedir. Bu itibarla, çocukların ilgili yaşam koşullarının incelenmesine odaklanan sosyo-eleştirel özelliğe sahip gerçekçi bir çocuk edebiyatı doğmuştur. Amacı, genç okuyucunun içinde bulunduğu sosyal kısıtlamalardan insanları haberdar etmektir.

Weimar Cumhuriyeti döneminde de (siyasi yönden bağımsız olarak) güncel konulara yönelik gerçekçi unsurlara sahip çocuk romanları yayımlanmıştır: Alex Weddings'in "Ede und Unku" (1931), Carl Dantz'in "Peter Stoll" (1925), Erich Kästner'in "Emil und die Detektive" (1929), Karl Aloys Schenzinger'in "Der Hitlerjunge Quex"ine (1932). Yazarlar, çevreyi mümkün olduğu kadar gerçekçi bir betimleme ile siyasi ve toplumsal hayatın gerçekliğini aktarmaya çalışmışlardır. Çocuklar için düzyazı şiiri gelişmeye başlamış, ancak Üçüncü Reich'in başlamasıyla aniden sona ermiştir ve Nasyonal Sosyalist propaganda edebiyatı yerini almıştır.

1950'den sonra, gerçekçi çocuk kitaplarının içeriği, nesiller (ebeveyn ve çocuk) arasındaki dostane etkileşimle karakterize edilen sağlıklı bir aile dünyasının hikâyeleriydi. Bunun nedeni, sonunda elde edilen huzur ve bunun sonucunda aile içinde uyum özlemiydi. Yazarlar artık "nazik pedagojiyi" savunmaya başlamıştı. Erich Kästner'in de belirttiği gibi: "Artık sınır yok... Artık savaş yok... Eğitimin amacı şu olmalıdır: Artık kalbin eylemsizliği yok!"

1971 yılında ise Dieter Richter, "siyasi çocuk kitabını" savunmuştur (Kaminski, 1994, s. 70). Onun görüşüne göre, her kitapta gizli bir siyasi düşünce vardır (ve olmalıdır). "Siyasi kitap" aracılığıyla Weimar Cumhuriyeti'nin kritik pozisyonlarını tekrar ele almak istemiştir. Richter'e göre siyasal çocuk ve gençlik edebiyatının görevi bugünü tarihsel bir sorun olarak kavramak olmalıdır. Ekonomik kalkınmanın sosyo-ekonomik çelişkileri nedeniyle (Batı Almanya'da), çocuk ve gençlik edebiyatında yoğun bir siyasallaşma izlenmiştir. Sanayi toplumunun ilerlemesi ve sınıflar arası düşmanlık nedeniyle entelektüel direniş 1960'lı yılların sonunda başlamış ve bu nedenle piyasa, gençlere yönelik siyasi ve propagandacı gençlik yayımlarıyla karakterize edilmiştir. Çocuklar otoritelere karşı kendilerini savunmayı ve yetişkinlerin otoriter ebeveynlik tarzının çelişkilerini ortaya çıkarmayı amaçlamışlardır. Bu otoriter karşıtı çocuk ve gençlik edebiyatı politik-pedagojik amaçlarla karakterize edilmekteydi, ancak çoğu zaman çocuklara yönelik değildi. Bununla birlikte, yeni konu alanları çocuk ve gençlik edebiyatını fethetti: büyüklerin işyeri durumu, bilimsel ilerlemenin sorgulanması, dayanışma ilkesi vb. Edebiyatta yeni bir yöntem popüler olmuştu: türleri birleştirmek. Masal ve kıssalar gibi geleneksel biçimlerde ele alınmış çizgi romanlar, posterler, pop art ve fotoğraflarla edebi kolajların yapılması. Örneğin 1970 yılında yayımlanan Friedrich K. Wächter'in "AntiStruwelpeter" adlı eseri ile üç yıl sonra "Wir können noch viel zusammen machen" isimli resimli kitabı gibi. Kitaplar her zaman sosyal davranışlara yönelik olmakla birlikte, her zaman politik sinyaller de ima ediyorlardı. Politik eğitim ve otoriterlik karşıtı edebiyat, Rowohlt Verlag'ın Red Fox serisiyle (Uwe Wandrey tarafından düzenlenen) devam ettirilmiştir. Seri, kendisini "ebeveynler ve çocuklar arasında bir arabulucu" olarak görüyor ve "çocukların gerçekliği ve düşünce dünyası" konusuna sahipti (Kaminski, 1994, s. 73). Ancak seri eleştiriler de aldı: çocukları teröriste dönüştürmeye çalışması gibi (Kaminski, 1994, s. 74). Konu olarak, hiçbir sorun tabu değildi. "Seviyesiz çocuk dili" ama henüz gerçekçi bir üslup aracı olarak kullanılmıyordu.

Otoriter karşıtı eğitimin başlamasıyla, yanı sıra yeni acımasız gerçekçilik edebiyatı gelişti ve bu da hiçbir toplumsal soruyu yanıtızsız bırakmadı. Gerçekçi çocuk kitaplarına örnek olarak Peter Härtling ("Das war der Hirbel", 1973), Susanne Kilian ("Die Stadt ist groß", 1976) ve Ursula Wölfel ("Die grauen 10 und die grünen Felder", 1970) verilebilir. Bu zamanın gençlik kitapları Wolfgang Gabel ("Orte außerhalb", 1976), Christine Nöstlinger ("Ilse Janda, 14", 1974), Frank Göhre ("Gekündigt", 1974), Hans-Georg Noack ("Rolltreppe abwärts", 1970) ve Leonie Ossowski ("Die große Flatter", 1977). Daha yeni gerçekçi

gençlik kitabı, sorunun farkındalığını geliştirmek, kişinin kendisinin aydınlanmasını sağlamak, eleştiri yapabilmek ve sosyal hayata aktif katılımı hedeflemektedir. Yetmişli yıllarda gerçekçi çocuk ve gençlik edebiyatının iki tarzı gelişmişti: Birincisi, psikolojik-gerçekçi olarak karakterize edilen gerçekliğin katı bir şekilde temsil edilmesi. Ursula Wölfel, Peter Härtling ve Susanne Kilian gibi bazı yazarlar, çocuğun çevresinin gerçekçi temsil edilmesini savunduklarından “doğal sertlik” konusunda ısrar etmişlerdir (Karst, 1979, s. 138). Burada örnek olarak Ursula Wölfel’in 1970 yılında yayınlanan “Die blauen und die grünen Felder” adlı eserini anmak gerekir. Ayrıca yabancı düşmanlığı, savaşta çocuklar, ırkçılık, aynı zamanda Almanya’daki sosyal zorluklar hakkında yazmışlardır. Odak noktası ancak her zaman çocuklar olmuştur. Bazen hikâyeler iyimser sonuçlansa da okuyucuların yaşından bağımsız olarak her zaman gerçeklik sunulmuştur. Ancak diğer yazarlar grubu, genç okuyucunun sevimli ve düzenli bir dünya arzusunu yerine getirebilmek için hikâyelerinin uzlaşmacı sonuçlanmasını tercih etmişlerdir. Bu hikâyeler genellikle iyimserlik ve mizahtan ibaretlerdir. Bu karakter özellikleri, özellikle Astrid Lindgren’in “BüllerbüGeschichten” gibi geleneksel İskandinav çocuk kitaplarında bulunabilir. Bu yüzden bu kitaplar “Gerçekçi çocuk hikâyelerinin İskandinav tarzı” olarak da anılır (Karst, 1979, s. 138). Anti-otoriter veya sosyo-eleştirel çocuk edebiyatı, okuyucuların kendilerinin toplumsal sorunlara çözüm aramaya teşvik etmektedir.

80’li ve 90’lı yıllarda ki hikâyeler çocukları geçici olarak sorun yüklü günlük hayattan kaçabilmekteydi. 80’ler ve 90’larda yeni gerçekçi edebiyat örnekleri şunlardır: Renate Welsh’in “Drachenflügel”i, “Der Zwerg im Kopf”, Christine Nöstlinger’in “Einen Vater hab ich auch”, Dagmar Chidolue’in “Pischmarie”, Gudrun Mebs’in “Mariemoritz” ve “Der Mond wird dick und wieder dünn”, Peter Härtling’den “Fränze”, “Mit Clara sind wir sechs” ve “Lena auf dem Dach”, Mirjam Pressler’in “Nickel Vogelpfeifer” ve “Wenn das Glück kommt” ve Kirsten Boie’nin iki romanı: “Mit Kindern redet ja keiner” ve “Ich ganz cool”. Bu kitaplar, çocuk edebiyatının hala açık fikirli ve zaman bilincine sahip olduğunu göstermektedir.

Günümüz çocuklarının yaşam sorunları edebiyat ile ele alınıp şekillendirilmektedir. Bu edebiyat, çocukların mevcut dünyalarının yansıtıldığı ve içsel zihinsel durumunun araştırıldığı bir mecra işlevine sahiptir. Çoğu zaman, gencin kimliğini şekillendiren ilk aşta genç için kilit deneyimdir. Bu deneyimde birlikteliğinin sonucunda oluşan kaçınılmaz duygusal çatışmalar, yalnızlıklar ve hatta kırılmalara katlanması gerekir. Cinsellik, hastalık ve ölüm uzun zaman önce tabu olmaktan çıkmıştır. Sevilen birinin ölümü, bir çocuğun dünyaya ve insanlara bakış açısını değiştirmektedir.

Gerçekçi çocuk ve gençlik edebiyatı, toplumsal sistemin bireysel sorunlarına ve istismarlarına ve gençlerin entegrasyon sorununa dayanmaktadır. Çatışma içermeyen huzurlu aile ortamı artık burada gösterilmemektedir. Aile, çocuğun özgürce gelişmesi için artık güvenli bir sığınak değildir. Çocukların her gün yaşadığı sorunlar vardır. Çocukların sorun yaşadıkları alanlar genellikle aile, okul, arkadaşlar ve yaşadığı mahalledir. Yani çocuğun yakın çevresidir. Sorunlar, örneğin günümüzün boşanma sorunu, ebeveynlerin otoriter davranışları, ailelerinin beklentileri yerine getirilmezse onlardan korkmaları ya da aile içinde sevgi görmemeleri ile kuşaklar arasındaki anlayış eksikliği ile ilgilidir. Bugün bile dışlanan bireyler kitaplarda merkezi bir figür olarak karşımıza çıkmaktadırlar. Sosyal ve ulusal azınlıkların dışlanması konusu sadece sosyal olarak değil, edebi olarak da günceldir. Ancak farklı biçimlerde ele alınırlar, örneğin başarısız, durumu kabullenmeyen, tehlikeli, suçlu ve hatta fiziksel veya zihinsel engelli bir kişi olarak.

Eski tarzda var olan “kahraman” uzun zamandır kullanılmamaktadır, artık “anti-kahramanlar” yerini almaktadır. Bu da okuyucunun yargılamasını değil, anlamayı öğrenmesini sağlamaktadır. Okuyucunun dünya görüşüne göre, başlangıçta gerçekçi çocuk kitapları alanında iki ana konu vardır: Aile ve Topluluk. Gerçekçi çocuk ve gençlik edebiyatı tarihinin en başından beri ana tema ailenin sorunları olmuştur.

İlkokul çağındaki çocuklar için akranlarından oluşan bir topluluğa uyum sağlamak çok önemlidir. Çünkü burası aile dışındaki bir topluluğa uymaya başladıkları ve içinde kendi yerlerini aramaya ve bazen bunun için savaşmaya başladıkları ilk yerdir. Bu konudan “dışlanma” teması geliştirilmiştir. Dışlanan birey olarak misafir işçi çocuğu, sadece çaresiz rolü üstlenmekle kalmaz, aynı zamanda kelimenin tam anlamıyla istikrarlı bir topluluk karşısında “dilsizdir”. İlk okuma çağındaki çocuklara, misafir işçi çocuğun sorunları basitleştirilmiş bir şekilde sunulur ve “mutlu son” ile sona erer, toplumla bütünleşir. Biraz daha büyük

okurlara yönelik kitaplarda ise olay örgüsünün merkezine misafir işçi çocuğu yerleştirilir ve böylece yalnızlığı, çaresizliği ve dışlanmışlığı görünür kılınır.

Die Kopftuchklasse

İngrid Kötter'in “Die Kopftuchklasse” adlı çocuk hikâyesi, önyargılara rağmen Alman Susanne ve Türk kökenli Hatice adlı iki kız arasındaki dostluğu ve arkadaşlığı konu etmektedir. Hatice, Susanne'nin en iyi arkadaşıdır ve ikisi de dördüncü sınıfa gitmektedir. Hikâye, birçok göçmen ailenin yaşadığı Ruhr bölgesinde geçmektedir.

Susanne annesiyle birlikte anneannesinde, herkes tarafından Hati olarak adlandırılan Türk kızını Hatice ise yüksek katlı bir binada yaşamaktadır. Aynı zamanda sınıf sözcüsü olan Hatice, iyi futbol oynamaktadır. Sınıf arkadaşları arasında çok popülerdir ve Türk kökeni nedeniyle hiçbir zorluk veya dezavantaj yaşamamaktadır.

Yaz tatilinden sonra okulun ilk gününde Susanne, Hatice'yi merakla beklemektedir. Çünkü Hatice tüm yaz tatilini Türkiye'de ki akrabalarının yanında geçirmiştir. Ama Hatice geç kalır, her zamanki gibi dakik değildir ve Susanne, Hatice'nin Türkiye'den geri dönmemiş olabileceğinden korkmaktadır. Ders saati başlamadan hemen önce Hatice gelir ama Hatice değişmiştir. Uzun etek giyip, başörtüsü takmaktadır. Susanne dehşete düşer ve arkadaşının farklı dış görünüşünden rahatsız olur.

Bu değişiklik kızlar arasındaki dostluğu bir sınava tabi tutar. Ancak Susanne, arkadaşının dış görünüşü dışında değişmediğini çabucak fark eder. Susanne zaman geçtikçe Hatice'nin başörtüsünün neden bu kadar önemli olduğunu öğrenir: Bazı gençler tarafından başörtüsü hakkında konuşmaya zorlanınca Hatice, büyükbabasının isteği üzerine taktığını ifade eder. Susanne de Hatice'nin neden başörtüsü taktığını böylelikle öğrenmiş olur.

Hatice'nin sınıf arkadaşları için de Hatice'nin şimdi ki dış görünümüne uyum sağlamaları hiç kolay olmaz. Futbolla yakından ilgili olan Andy, Hatice ile her zaman çok iyi anlaşmıştır. Ama yaz tatilinden sonra, başka bir dördüncü sınıfa karşı oynanan futbol maçında, kaptan olan Andy Hatice'nin kızlar arasında en iyi futbolcu olmasına rağmen, kıyafetleri nedeniyle oynamasına izin vermez.

Sınıf on erkek ve dokuz kızdan oluşmaktadır. Bir futbol takımı kurabilmek için kaptan Andy, takım arkadaşı olarak bir kızını takımına almak zorunda kalır. Ancak Andy, Hatice'nin artık takımda futbol oynamasına izin vermez. Andy'nin vermiş olduğu karar çoğu çocuk tarafından adaletsiz olarak görülür. Bu nedenle oyun günü tüm kızlar uzun etek giyinir ve başörtüsü takarlar. Susanne'den gelen bu fikir nedeniyle “Kopftuchklasse”nin oyunu iptal edilir. Ayrıca bununla ilgili gazetede bir haber yayınlanır. Susanne, Hatice'yi başarılı bir şekilde savunduğundan dolayı kendisiyle çok gurur duyar ama aynı zamanda Hatice'nin altı ay içerisinde Türkiye'ye dönecek olmasından da büyük üzüntü yaşar.

Edebi Analiz

İngrid Kötter'in “Die Kopftuchklasse” isimli kitabı 78 sayfadan oluşmaktadır. Kitabın kapak resminde Hatice ve Susanne vardır, arka planda ise iki erkek çocuğu: biri Andy olduğu anlaşılmaktadır. Kitaptaki çizimler Dietrich Lange tarafından yapılmıştır. Anlatımında kullanılan dil açık ve anlaşılır olduğundan okuması kolay ve ilkokul çocukları için uygundur. Ancak hikâyede çocukların anlamasında sorunlara neden olabilecek lehçeler kullanılmıştır (Kötter, 1989, s. 8). “Die Kopftuchklasse” adlı hikâyede Almanya'da doğan Hatice modern bir Türk ailesine sahiptir. Ama bir gün okula başörtüsü takarak gider ve hiç kimse bu durumu anlayışla karşılamaz. Hatice artık çevresindeki diğer insanlar tarafından Türklere karşı klişeleşmiş önyargılar ile baş etmek zorunda kalır (Weinkauff, 2000). 80'li ve 90'lı yıllarda problemlili çocuk ve gençlik yazımında “çok kültürlülük” adı altında ağırlıklı olarak yabancı ülkede doğmuş, genellikle belirsiz bir geleceği ve iki kültür arasında kalmış olan ikinci kuşak yabancı çocukların ve gençlerin sorunlarına değinilmekteydi. Bu hikâyeye özellikle çocukları muhatap almaktadır ve problem odaklıdır. Hikâyeye, birçok göçmen ailenin yaşadığı Ruhr bölgesinde geçmektedir ve hikâyede geçen kişiler gerçek hayatta da var olabilirler. Dolayısıyla hikâyeye gerçek yaşamı yansıtmaktadır. Hikâyeye, öyküyü doğrudan anlatan bir anlatıcı ile başlar. Hikâyenin ana karakter Ben-anlatıcı Susanne'nin perspektifinden yazılmıştır. Birinci Tekil (Ben)

Anlatıcı, olay örgüsünün tüm yükünü alan asıl kahraman olabileceği gibi, arka planda yer alan kahramanlardan birisi de olabilir. Daima bildikleri, yaşadıkları, hissettikleri ve duydukları ile öne çıkarlar. Kahraman anlatıcı kendi üslubunu ve dilini kullanır. Dolayısıyla birinci tekil şahıs diyalekti ile konuşur. Okuyucu ile samimi, inandırıcı ve sıcak bir iletişim kurması nedeniyle okuyucuya daha yakındır. Ben-anlatıcı (Susanne) yaz tatilinin ardından kahvaltı masasında okulun ilk günü olması nedeniyle sevincini ailesiyle paylaşır. Cümleler kısa tutulmuştur ve hikâyede sadece birkaç yabancı kelime kullanılmıştır. Hikâye çoğunlukla şimdiki zamanda anlatılmaktadır (Kötter, 1989). Örneğin okulun ilk gününün anlatıldığı bölümde, hikâye şimdiki zaman ile devam eder. Anlatan kişi, arkadaşını nasıl beklediğini anlatırken araya Hatice'nin ve kendisinin yaşantısı hakkında bilgi verir (Kötter, 1989, s. 12-15). Ancak anlatıcının arkadaşı Hatice hakkında daha fazla şeyler öğrendiğinde, örneğin "Hati" takma adının nasıl oluştuğunu öğretmeni ve sınıf arkadaşı Andy'ye anlattığı bölüm geçmiş zaman, gelecek zaman ve şimdiki zaman arasında değişmektedir. Susanne sabırsızlıkla Hatice'nin ortaya çıkmasını bekler. O ara aklından Hatice ve onun Türkiye'deki ailesi ve arkadaşları hakkında birçok düşünce geçer. Anlatıcının iç monologları düşüncelerini ve hissettiklerini yansıtır. Susanne'nin bakış açısı sınırlıdır ve duyguları tarafından yönlendirilir. Çünkü dışarıdan bakıldığında, yalnızca kendi deneyimlediklerini veya gözlemlediklerini anlatabilmektedir. Susanne diğer insanların düşüncelerini, duygularını ve fikirlerini sadece tahmin edebilir. Ayrıca okuyucuya Hatice'nin sınıftaki konumu ve futbol becerileri hakkında birçok bilgi aktarılır. Hatice'nin sınıfa teşrif etmemesi nedeniyle hikâyede ki gerilim artar. Okuyucu, ilk kez burada Susanne'nin iki Türk kızın dış görünüşünü Hatice'nin "göze çarpmayan, uyumlu" dış görünüşü ile kıyaslarken, başörtüsü sorunu ile karşılaşır (Kötter, 1989, s. 20-30). Hemen hemen bütün çocuklar okula gelmiştir. Öğretmen Bayan Sprenzel bile gelmiştir ama Susanne'nin en iyi arkadaşı Hatice hala ortada yoktur. Susanne'nin içinde Hatice'nin bir daha geri dönmeyeceği korkusu giderek daha da büyür. Ama sonra birdenbire üç başörtülü kız görünür (Kötter, 1989, s. 29). Susanne, Hatice'nin onlardan biri olduğuna inanmak istemez. Susanne şok olur, bu yeni durum karşısında kızgındır ve şaşkına döner. Susanne'nin bakış açısı sınırlıdır ve duyguları tarafından yönlendirilir. Çünkü dışarıdan bakıldığında, yalnızca kendi deneyimlediklerini veya gözlemlediklerini anlatabilmektedir. Susanne diğer insanların düşüncelerini, duygularını ve fikirlerini sadece tahmin edebilir. Öyküde ki karakterler sadece Susanne tarafından değerlendirilirler. Örneğin Susanne diğer iki Türk kızının kendisi hakkında konuştuklarını söyler ama bu sadece Susanne'nin izlenimidir. Ne Susanne ne de okuyucu kızların ne hakkında konuştuğunu bilmemektedir. Hikâye metni sözlü konuşmadan kahramanın düşüncelerine dönüşür. Okuyucu Susanne'nin düşünceleri ve açıklamalarından diğer karakterler ve geçmişteki ve şimdiki olaylar hakkında bilgi edinir. Susanne okuyucunun duygularını bilmesini sağlar ve diğer kişiler hakkında düşündüklerini paylaşarak kendi bakış açısından bakmalarına izin verir. Hikâye'nin doruk noktasında, dengelerin değişebileceği bir olay gerçekleşir. Susanne, Hatice'nin yeni dış görünüşüne nasıl tepki vereceğini bilemez ve arkadaşına doğru koşar, başörtüsünü kafasından çeker. Başörtüsü takmaya başladıktan sonra Hatice artık dışlanmaya başlar. Sevilen, sayılan Türk kızına karşı Alman toplumunun artık bakış açısı değişir. Diğer sınıf arkadaşlarının Hatice'nin yeni durumunu benimsemeleri ve alışmaları hiç de kolay olmaz. Hatice ile alay edilir ve futbol maçına katılmasına izin verilmez. Sadece bazı çocuklar Hatice'nin bu durumunu kabullenmekte zorluk çekmezler. Ancak Susanne bile Hatice'yi çok sevmesine rağmen ona karşı adil davranmaz. Bir süre sonra Susanne dâhil herkes biraz daha sakinleşir. Hatice'nin nasıl acı çektiğini görünce Susanne pişmanlık duyar ve arkadaşını kaybetmek istemez (Kötter, 1989, s. 41-43). Anlatı dönüm noktasına ulaşır. Günlük hayat devam ederken, Hatice de pek çok alaycı tavırlarla uğraşmak zorunda kalır ama genellikle çok üzücü görünse bile kendisiyle dalga geçilmesine izin vermez. Susanne giderek yeni duruma alışır ve Hatice'nin başörtüsünü kabul edip saygı duyar. Futbol maçı yaklaşır ama Hatice'nin oynamasına izin verilmediğinden Susanne'nin bir fikri olur (Kötter, 1989, s. 73). Okuyucu bir gazete haberi aracılığıyla bunu öğrenir (Kötter, 1989, s. 74-75). Futbol maçı gerçekleşmez çünkü Susanne, Andy'den Hatice'nin intikamını almak için, tüm kızları uzun etek giymeye ve başörtüsü takmaya teşvik eder. Susanne'nin Hatice'yi savunması ile hikâye sona erer. Ancak Susanne mutsuzdur, çünkü arkadaşı Hatice'nin Türkiye'ye döneceğini öğrenir. Hikâyenin sonu açık kalır ve okuru düşünmeye teşvik eder. 80'li ve 90'lı yıllarda ki kitapların çoğu, Türk çocukların ebeveynleri ile birlikte Türkiye'ye geri dönüşlerini konu edinmektedir (Özyer, 2020, s. 9).

Hikâyenin süresi, yaz tatilinin bitiminden iki hafta sonra 4b'ye karşı oynanan futbol maçına kadar yaklaşık 2 haftadır. Hikâyenin çoğunda, kahramanın çok şey beklediği okuldan sonraki ilk gün anlatılmaktadır. Kitabın ikinci yarısında, bir haftadan fazla bir süre geçmektedir ve ilk yarıda sadece ilk gün anlatılmaktadır. Susanne ve Hatice'nin “başörtüsü” nedeniyle yaşadıkları çatışmanın önemi de açıkça ortaya çıkar. Hikâyenin odak noktasında Susanne ve Hatice arasında başörtüsü nedeniyle yaşanan çatışma yer almaktadır. Ama iki kız tekrar arkadaşlıklarını sağlamlaştırdıklarında, futbol maçı sorunu ve başörtüsüne karşı olan takım lideri Andy merkezde olur. Eylemin çoğu çocukların gittiği ilkokulda gerçekleşir. Anlatıda çok az yer değişikliği vardır. Hikâye de diğer önemli bir dönüm noktası oyun parkıdır çünkü burada okur Hatice'nin neden başörtüsü taktığını öğrenir.

Türk Çocuk Motifi

Alman çocuk edebiyatında genel olarak Türk çocukları siyah saçlı, koyu tenli, siyah gözlü ve topluma uyum sağlayamayan bireyler olarak resmedilmektedirler (Özyer, 1994, s. 50). Hikâyenin ana kahramanlarından Türk kökenli Hatice de siyah kıvrıkcık saçlı olarak tasvir edilir. Ancak Hatice'nin ayrıca çok özgüvenli, cesur, canlı bir kız olduğuna da vurgu yapılır. Sınıfında çok popülerdir ve aynı zamanda sınıf başkanıdır. Başörtüsü takana kadar kökeni nedeniyle herhangi bir olumsuz deneyim veya dezavantaj yaşamamıştır. 80'li ve 90'lı yıllarda yazılan kitapların çoğunda Türk çocukları ile alay edilmektedir ve bu nedenle de çocuklar Alman arkadaş edinmekte zorluk çekerler. Almanca'yı da iyi bilmediklerinden okulda sorun yaşarlar ve sürekli bir mutsuz olma durumları vardır. Ancak bu hikâyede Hatice, Almanya'daki yaşantısından ve Türkiye'de bulunduğu zamanlarda Almanya'ya ilişkin yaptığı açıklamalarından da anlaşılacağı üzere hem Türk hem de Alman kültüründe kendini çok rahat hissetmektedir (Kötter, 1989, s. 15). Hatice karakteri, yazar tarafından Alman diliyle sorunları olan ve sosyal çevresi tarafından kabul görmemiş sessiz, utangaç bir Türk kıızı olarak klişe bir şekilde tasvir edilmez. Aksine, sınıfın en iyisidir, başkaları tarafından takdir edilir, kendi fikrini savunmasını bilir ve iyi bir futbolcudur. Hatice karakteri, Alman edebiyatında genellikle “başörtülü kızlara” ön yargı ile yaklaşılana, iki kültür arasında kalmış, sorunları olan figür ile başörtüsü takıncaya kadar uyuşmamaktadır (Weinkauff, 1998). O dönemde yazılan kitapların çoğunda Türk çocukları farklı giyindikleri, başörtüsü taktıkları, farklı bir dile ve dine sahip olduklarından dolayı sınıf arkadaşları tarafından dışlanmaktadırlar (Özyer, 2020, s. 8). Alman sınıf arkadaşları tarafından her zaman ikinci sınıf insan olarak görülmüşlerdir (Özyer, 2020, s. 8). Hatice başörtüsü takmadığı zamanlarda Alman toplumuna uyumlu bir karakter olarak gösterilir. Ancak Hatice'nin başörtüsü takması ile yaşanan ani değişim, Alman toplumunun Türklere karşı olan önyargılarını ve klişelerinin ortaya çıkmasını göstermektedir. Başörtüsü takmıyorken herkes tarafından sevilen Türk kıızı, dış görünüşündeki değişiklik meydana geldikten sonra çoğu kişi tarafından dışlanmaya başlar.

Hatice bazı durumlarda savunmasız ve zayıf kalır. İlk başta, Hatice başörtüsüyle alay edilmesini hazmedemez ve bir hafta üzüntüden hasta olur. Susanne, Hatice'yi yaşadığı başörtüsü krizi nedeniyle “inanılmaz derecede sessiz” ve eskisinden daha fazla ağlamaya eğilimli olarak tanımlar. Hatice bir arkadaş olarak Susanne için çok önemlidir. Bu arkadaşlık onun için o kadar önemli ki, başörtüsüyle ilgili konuyu kabul etmek istemese bile, “kendisini aşır” arkadaşlığın bozulmasına izin vermek istemez. Arkadaşını rahatsız olduğu olaylardan korumaya çalışır ve onun yanında yer alır.

Hikâyede ki diğer Türk karakterler Ayşe ve Hanife'dir. Kitapta bu iki kız üzerinden Almanların Türklere karşı klişeleşmiş önyargılarına rastlamaktayız. Ayşe ve Hanife Almanca'yı çok iyi bilmediklerinden Alman arkadaşları yoktur. Kendi aralarında her zaman Türkçe konuşmaktadırlar. Her ikisi de başörtüsü takmakta ve uzun etek giymektedirler. Okulda en son sırada oturmaktadırlar ve başarılı değildirler. Ayrıca beden eğitimi dersine de katılmamaktadırlar, çünkü aileleri spor kıyafetlerini sadece erkeklerin giyebileceğini düşünmektedir. Okul tarafından düzenlenen gezilere de katılmalarına aileleri izin vermemektedir (Kötter, 1989, s. 22).

Hikâyede ki başka bir Türk kökenli figür Serdal'dır. Serdal aynı zamanda Türkiye hayrandır ve kendi örf ve adetlerini anlatan ve savunan Türk kökenli bir çocuktur (Kötter, 1989, s. 56). Türk çocukları Almanlara devamlı kendilerinin de onlar gibi aynı haklara sahip olduklarını izah etmek zorunda

kalmışlardır. Sınıf öğretmenleri Bayan Sprengel, Türk kadınlarının zaten söz sahibi olmadıklarından bahsettiğinde, Serdal bunun doğru olmadığını belirtir ve Türkleri savunur (Kötter, 1989, s. 29-30).

Ingrid Kötter

İngrid Kötter 1934 yılında Hagen/Vestfalya'da doğmuştur. 1976'dan beri, NDR okul öncesi programı için çocuk hikâyeleri yazmaktadır ve ARD ve ZDF'de (feuerrotes Spielmobil, Neues aus Uhlenbusch, Denkste) televizyon dizilerinin senaryoları üzerinde çalışmaktadır. 1972'den beri de Kanal Freies Berlin ve RIAS için serbest çalışmaktadır. İngrid Kötter'in çocuk kitapları birçok kez ödüle layık görülmüştür: Wuppertaler Kammerspiele'nin oyun yazarı yarışmasının galibidir (Ein starkes Stück oder Treulich geführt, 1975), Ayın Kitabı JuBu-Crew Göttingen (Alle sagen Neuer zu mir), Alman Çocuk ve Gençlik Edebiyat Akademisi Volkach tarafından ayın ciltsiz kitabı (Manchmal bin ich nachts ein Riese), Alman Gençlik Kitap Ödülü için seçim listesi "Alle sagen Neuer zu mir" (1979).

Sonuç

Bu çalışmada, İngrid Kötter'in "Die Kopftuchklasse" adlı gerçekçi çocuk eseri ile Türk kökenli çocukların dış görünüşü nedeniyle yaşadıkları sorunlar, ne hissettikleri ve nasıl etkilendiklerinin cevabı bulunmaya çalışılmıştır. Söz konusu eser çocukların dikkatlerini dış dünyaya çekerek yaşadıkları sorunlar ile yüzleşmelerine katkıda bulunmaktadır. Bu zaten gerçekçi çocuk edebiyatının birincil hedefidir. Hikâyede Türk kızlarının başörtüsü takma sorunu anlatılmaktadır. Arkadaşları tarafından sevilen ve sınıf başkanı olan 10 yaşındaki Türk kızı Hatice'nin ani dış görünüşünün değişmesi ile Alman toplumu tarafından nasıl dışlandığı gösterilmektedir. Çocuk toplum tarafından dışlanmasını şaşkınlıkla karşılar ve bu durumdan üzüntü duyar. Hikâyedeki diğer Türk kökenli kızlar da önyargılara maruz kaldıkları gözlemlenmiştir. Türk kökenli kızların başörtüsü takması nedeniyle, sınıf arkadaşları ve öğretmenleri tarafından dışlanmaktadır. Alman sınıf arkadaşları yoktur ve dersleri de Almanca'yı iyi bilmediklerinden kötüdür. Bu nedenle başörtüsü takan kızlar kendi aralarında kalmayı tercih etmektedirler. Alman toplumunun normlarına uymayan Türk çocukları, toplum tarafından reddedildikleri anlaşılmaktadır. İngrid Kötter'in hikâyesi de insanları bu konuda düşünmeye ve kendi önyargılarını ve klişelerini yeniden gözden geçirmeye teşvik eder. "Die Kopftuchklasse" hikâyesi eskiden olduğu gibi bugün de önem arz etmektedir. Başörtüsü sorunu, yabancıların entegrasyonu ve göçmen sorunu hala Alman toplumunda ele alınması gereken çok önemli konulardır. Günümüzde Türk kökenli ve Alman çocukların bir sınıfa gitmesi olağan hale gelmesine rağmen, her okulda İslami dini bir eğitim verilmemektedir. Dolayısıyla Alman çocukları hala yabancı uyruklu arkadaşlarının örf ve adetlerinden bilgi sahibi değillerdir. Başörtüsü günümüzde dahi bazı toplumlar tarafından kabul görmemektedir. Ancak artık "başörtülü kızlar" Almanya'da sadece sınıfta değil aynı zamanda öğretmenlikte yapmaktadırlar. Bu yüzden konu 80'li ve 90'lı yıllarda nasıl güncel ise 2021 yılında da aynı güncellikte kendisini korumaktadır. İngrid Kötter ise bu konuyu çocukların anlayabileceği bir düzeyde yazmaya çalışmıştır.

Kötter, Hatice karakteri sayesinde okuyucunun empati kurmasını, yabancılarla karşı önyargılı olmamak gerektiğini ve arkadaşlığın bu tür önyargıların üstesinden nasıl gelebileceğini göstermeye çalışmıştır. Kahramanların okuyucularla aynı yaşta olmaları bunu daha da kolaylaştırmaktadır. Anlatılan durumun hala güncel olması nedeniyle, çocukların empati kurmaları daha da kolaylaşmaktadır. Hikâye, çocukların kendilerine daha fazla güvenmeye, ötekiliği savunmaya ve birbirine bağlı kalmaya teşvik ettiği anlaşılmıştır.

Kaynakça

Aytekin, H. (2016). *Çocuk ve gençlik edebiyatı*. Ankara: Anı.

Brunken, O. (2005). Kinder- und Jugendliteratur von den Anfängen bis 1945. Ein Überblick. In Lange, Günter (Hrsg.). Taschenbuch der Kinder- und Jugendliteratur. Band 1: Grundlagen-Gattungen. (4. Aufl.). Schneider Verlag Hohengehren GmbH, Baltmannweiler.

- Doderer, K. (1984). Lexikon der Kinder- und Jugendliteratur. Begründet von Klaus Doderer, Band 2, Beltz Verlag, Weinheim und Basel.
- Doderer, K. (1996). Lexikon der Kinder- und Jugendliteratur, Weinheim.
- Kaminski, W. (1994) Einführung in die Kinder- und Jugendliteratur. Literarische Phantasie und gesellschaftliche Wirklichkeit. 3., erw. Aufl. Weinheim und München.
- Kaminski, W. (2009), *Çocuk ve Gençlik Edebiyatına Giriş* (Y. Baş, Çev.). Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Karst, T. (1979) Realismus in der Kinder- und Jugendliteratur/Realistische Kindergeschichte. In: Doderer, Klaus (Hrsg.): Lexikon der Kinder- und Jugendliteratur. Personen-, Länder- u. Sachartikel zu Geschichte und Gegenwart der Kinder- und Jugendliteratur. Bd. 3. Weinheim u. Basel.
- Kötter, İ. (1989). *Die Kopftuchklasse*. Würzburg: Arena Verlag GmbH.
- Özyer, N. (1994). *Edebiyat üzerine*. Ankara: Gündoğan Yayınları.
- Schikorsky, I. (2003). *Schnellkurs. Kinder- und Jugendliteratur*. Köln: DuMont.
- Temizyürek, F. (2007). *Çocuk edebiyatı*. İstanbul: Öncü Kitap Yayınevi.
- Weinkauff, G. (2000). Multikulturalität als Thema der Kinder- und Jugendliteratur in: G. Lange (Hrsg.) Taschenbuch der Kinder und Jugendliteratur, Band 2, Schneider Verlag.
- Weinkauff, G., & Von Glasenapp, G. (2018). *Kinder- und Jugendliteratur*. Stuttgart: UTB Verlag.